

MECMUA

ULUSLARARASI SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

GÜZ 2017 YIL: 2, SAYI: 4, s. 45-48

YÜKLEME TARİHİ: 20.07.2017 YAYIN TARİHİ: 31.12.2017

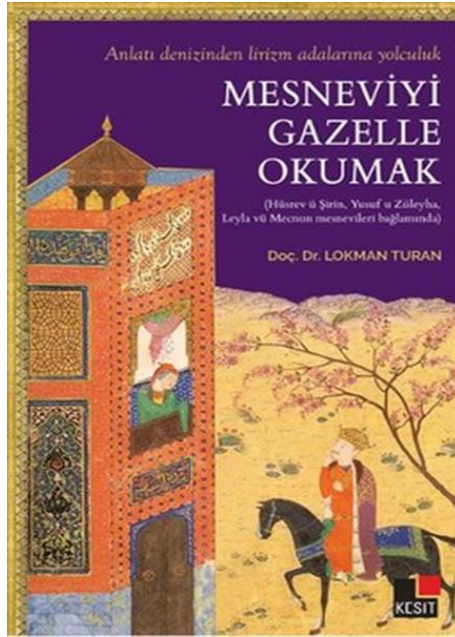
Ali YÖRÜR*

Anlatı denizinden lirizm adalarına yolculuk

MESNEVİYİ GAZELLE OKUMAK

*(Hüsrev ü Şirin, Yusuf u Züleyha, Leyla vü Mecnun
mesnevileri bağlamında)*

**Hazırlayan: Lokman TURAN, Kesit Yayınları, Edebiyat, İstanbul, 2917, 328
sayfa, ISBN: 978-605-9408-33-2**

Türk mesnevi edebiyatı bugüne kadar pek çok açıdan ele alınmış ve bu alanda farklı kategorilerde çalışmalar ortaya çıkmıştır. Genellikle inceleme-metin bağlamında yapılan bu çalışmalarla mesnevi edebiyatımızın bugüne kadar merak edilen örnekleri gün yüzüne çıkarılmıştır. Günümüzde eski Türk edebiyatı metinleri farklı bilimsel alanların konusu olmaya başlamıştır. Dil bilimi, sosyoloji,

*^{ID} Doktora öğrencisi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı ABD
Türk Edebiyatı Bilim Dalı, ali.yorur@hotmail.com

psikoloji ve felsefe alanlarının da işin içine girmesiyle eski edebiyat çalışmalarında yeni eğilimler ortaya çıkmaya devam etmektedir.

Türk mesnevi geleneği kuşkusuz İran edebiyatından büyük oranda etkilenmiş, bu sebeple de eserlerimizin özgünlüğü hep tartışılmalıdır. Mesnevi şairlerimizin örnek aldıkları en önde gelen şairlerden biri şüphesiz Nizami'dir. Öyleyse Nizami'yi ve örnek alınan diğer İranlı şairleri aştığını ileri sürdüğümüz şairlerin hangi bakımlardan onları geçtiklerini bilimsel delillerle ortaya koymak gerekirdi ki bugüne kadar bu zeminde kısmen de olsa çeşitli mukayeseli çalışmalar yapılmıştır. Bununla birlikte mesnevilerdeki gazellerden hareketle Türk mesnevi edebiyatının özgünlüğünü ortaya koyan bir çalışma yoktu. Bu kitabın amaçlarından biri özellikle Türk şairlerinin elinde çok daha büyük işlevsel özellikler kazanan *mesnevide gazel söyleme geleneği*'nin şairlerin özgünlüğüne katkısını tespit etmektir. Kitapta aynı zamanda kahramanları birbirinden farklı üç aşk mesnevisinde şairlerin gazel söyleme tutumlarını ortaya koymak, gazellerin mesnevinin ekolojik yapısında ne tür değişiklikler meydana getirdiğini tespit etmek; mesnevide gazel söylemenin yorum, tamamlama, açıklama veya süslemeye dönük işlevleri olup olmadığını belirlemek amacıyla incelemeler yapılmıştır.

Mesneviyi gazelle okumak, gazelin hiçbir unsurunu dışarıda bırakmamak suretiyle yapılacak bir okuma denemesidir. Böylelikle gazelin tematik özelliklerinin yanı sıra şekli hususiyetlerinin de hesaba katılarak yapılacak bir okumada kendimizi çok karmaşık ilişkiler yumağının ortasında bulacağımız bir alana geçmiş buluruz. Böyle bir alanda gazelin muhtevası kadar bu gazellerde tercih edilen *vezinler, kafiyeler ve rediflerin* ayrı ayrı değerleri ve büyük resmin ortaya çıkmasını sağlayacak katkıları vardır. Gazellerin hem muhteva hem de şekil bakımından birbirleriyle irtibatlarını kurabilmek için aynı muhtevadaki gazelleri şairin hangi *vezin kafiye ve rediflerle* yazdığına bakmak gerekir. İki başkahramanın birbirlerini gördükleri zaman, eğer her ikisi de gazel söylemişse bunların *vezin, kafiye ve rediflerinin* müşterek olduğunu ve bunun bize çok farklı şeyler söylemek istediğini fark ederiz.

Mesnevilerin gazel söylenen fasıllarıyla söylenmeyen fasıllarının da mesneviyi gazelle okumada çok çeşitli anlamları vardır. Ayrıca bir mesnevide gazel söylenme aralıklarını tespit etmek, bu anlama katkı sağlayacak hususlardan biridir. Mesnevilerde gazel söylenmeyen fasılların genellikle olay örgüsünün yoğunlaştığı ve gazel söylenen fasılların başkahramanların birbirleriyle iletişim kurma ihtiyaçlarının arttığı veya birbirleriyle karşılaştıklarında yaşadıkları lirik patlamaların (liric outburst) ifadesi olduğu ön kabulüyle işe başlamak gerekir. Dolayısıyla mesnevileri fasıllara ayırarak incelemenin ve bu fasıllarda ne kadar gazel söylendiğini tespit etmenin önemi büyüktür.

Mesneviyi gazelle okuma eylemi üç büyük mesneviyle sınırlandırılmıştır. Bunlar sırasıyla Şeyhi'nin (ö. 1431?) Husrev ü Şirin'i, Hamdullah Hamdi'nin (ö.1503) Yusuf u Züleyha'sı ve Fuzuli'nin (ö. 1556) Leyla vü Mecnun mesnevisidir. Klasik edebiyatımızda en çok beğenilen ve başka şairler tarafından da onlarca örneği yazılan bu mesnevilerin muhtevaları eski Türk edebiyatı alanında çalışanlar tarafından bilinmektedir. Bu üç mesnevinin seçilme nedeni, her birinin aynı adla yazılan diğer mesnevilerden en çok bilinen ve beğenilen mesneviler olmalarıdır.

Lokman Turan tarafından hazırlanan kitap, Mayıs 2017’de Kesit yayınları tarafından *Anlatı denizinden lirizm adalarına yolculuk Mesneviyi Gazelle Okumak* (Hüsrev ü Şirin, Yusuf u Züleyha, Leyla vü Mecnun mesnevileri bağlamında) ismiyle yayınlanmıştır.

Kitabın birinci bölümü; Şeyhi’nin Husrev ü Şirin mesnevisindeki gazeller ve işlevleri, Husrev u Şirin mesnevisinde nedensellik problemi, Husrev ü Şirin’deki gazeller, mesnevide gazelle söylenme aralıkları, mesnevide gazelle söylenen fasıllar, mesnevinin gazelle söylenmeyen fasılları, büyük hikâyeden benim hikâyeme, benim hikâyemden büyük hikâyeye mesnevide mahlas kullanılan gazeller, mekânsal bir sanat olarak musiki, Husrev ü Şirin’deki gazellerin vezinleri, kafîye ve redif, mesneviyle aynı vezindeki gazeller, çift anlatımlı metin projesi olarak mesnevi ve gazelle ilişkisi, farklı bir zaman algısı olarak mesnevide gazelle zamanı, bir oyalanma zamanı olarak gazelle ve mesnevi zamanından gazelle zamanına; gazelle zamanından mesnevi zamanına geçiş tekniklerini anlatmaktadır.

Kitabın ikinci bölümü; Hamdullah Hamdî’nin Yusuf u Züleyha mesnevisindeki gazeller ve işlevleri, Hamdî’nin Yusuf u Züleyha’ındaki gazeller, mesnevide gazelle söylenen fasıllar ve Hamdî’nin gazelle söyleme tutumları, mesnevide Yusuf dilinden gazelle söylenme(me)sinin sebepleri, Yusuf u Züleyha mesnevisindeki gazellerin biçimsel özellikleri, çift anlatımlı metin projesi olarak mesnevi ve gazelle ilişkisi, farklı bir zaman algısı olarak mesnevide gazelle zamanı, bir oyalanma zamanı olarak gazelle, mesnevi zamanından gazelle zamanına geçiş teknikleri ve gazelle zamanından mesnevi zamanına geçiş tekniklerini ifade etmektedir.

Kitabın üçüncü bölümü; Fuzulî’nin Leyla vü Mecnun mesnevisindeki gazeller ve işlevleri, gazellenin retoriği (mesnevi bağlamında), büyük hikâyeden benim hikâyeme; benim hikâyemden büyük hikâyeye: mahlas, mesnevideki gazellerde mahlas ve söyleyici problemi, Leyla vü Mecnun’daki gazeller, mesnevinin gazelle söylenen fasılları ve Fuzulî’nin gazelle söyleme tutumları, mesnevide gazelle söylen(me)yen fasıllar, Fuzulî’nin gazelle söylemesi gerekirken mesnevide gazelle söylemediği durumlar, mesnevide gazelle söylenme aralıkları, Leyla vü Mecnun mesnevisindeki gazellerin biçimsel özellikleri, çift anlatımlı metin projesi olarak mesnevi ve gazelle ilişkisi, farklı bir zaman algısı olarak mesnevide gazelle zamanı, mesneviden gazelle geçiş teknikleri ve gazelden mesneviye geçiş tekniklerini incelemektedir.

Kitabın sonuna bu mesnevilerdeki gazelleri (mesneviden gazelle geçiş, gazelden mesneviye giriş beyitleriyle birlikte) okuyucunun hangi gazelden bahsedildiğini net ve açık bir şekilde görebilmesi için Ek. I, II, III başlıklarıyla toplu halde eklenmiştir.

Bu kitap mesneviyi gazelle okuma amacıyla ortaya çıkmakla birlikte zaman zaman (mesnevi bağlamında) *gazellenin retoriğini* anlamlandırma girişimlerinde bulunulmuştur. Bundan sonra belki aynı adla yazılmış mesneviler arasında karşılaştırmalı bir okuma yapılmalı, benzeşen ve ayrışan noktalar tespit edilmelidir.

Mesnevideki gazelleri incelemeyi amaçlayan bir kitap, hele üç mesneviyi ele almışsa onlardan daha sistematik olamaz. Bu sebeple inceleme doğrusal bir çizgi boyunca gelişmek yerine döngüsel bir metot benimsemiştir. Bazı konular, o an tartıştığımız şeyler ışığında tekrar alınabilir. Bu bir kavrama temridir ve kavrama gayreti geriye dönüşleri kaçınılmaz kılar.

Bir gazelin mesnevide dekoratif olarak mı bulunduğunu, yoksa başka amaçlarla mı mesneviye girdiğini tespit etmek farklı metotlarla tayin ve tespit olunabilecek bir konudur. Bu bakımdan bir gazelin mesnevide *yorumlama*, *tamamlama*, *süsleme* veya *açıklama* işlevlerinden hangisine cevap verdiği önemlidir ki bu kitabın amaçlarından biri de bunları açığa çıkarmaktır.

Bütün bu bakış açıları son tahlilde “Gazel mi mesneviyi, mesnevi mi gazeli yorumlar” sorusuna cevap aramak bakımından işimizi kolaylaştıracaktır.

